

Олександр БЕЗНОСЮК,

кандидат педагогічних наук, професор,
Військовий інститут Київського національного університету імені
Тараса Шевченка, м. Київ

ІННОВАЦІЇ В ПІДГОТОВЦІ СЛУХАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Глобалізація світової економіки торкнулась і галузі освіти. Сучасна освіта має готувати фахівців, компетентність яких визнавалася б у світовому освітньому просторі. Підґрунтям цього визнання повинна стати система міжнародних стандартів вищої освіти, аналогічно до того, як це відбувається у різних галузях промисловості. Пропонується модель підготовки фахівця пенітенціарної служби, де органи та установи Державної пенітенціарної служби України нарівні з ВНЗ беруть активну участь у підготовці майбутніх офіцерів. Курсанти активно беруть участь у житті установ ДПтС України і закінчивши ВНЗ, стають професіоналами, офіцерами, які знають колектив і стають майстрами своєї справи.

Ключові слова: вища освіта, пенітенціарна служба України, вищий навчальний заклад-ВНЗ, курсант, офіцер, загальне управління якістю – TQM.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стратегія розвитку вищої освіти України має увібрати в себе загальносвітові тенденції трансформації сутності та методів сучасної вищої освіти, яка у багатьох розвинутих країнах стала прискорювачем економічного зростання, сприяла задоволенню зростаючих потреб і розкриттю творчого потенціалу особистості, забезпечила впровадження нових інформаційних технологій.

Досвід країн – економічних лідерів – переконливо свідчить, що інвестиції у розвиток вищої освіти і науки на рівні 3–8 % внутрішнього валового продукту дають змогу цим країнам залишитися на рівні передових. І це зрозуміло, оскільки в умовах переходу від індустріального до інформаційного суспільства та економіки знань рівень розвиненості країни визначається рівнем розвитку особистостей, тобто інтелектуального потенціалу нації.

У зв'язку з цим визначальною стає категорія якості освіти, причому не в традиційному вузькому значенні, а в більш широкому змістовому аспекті: при переході від здатності студента накопичувати певну інформацію до виховання вміння навчатися самостійно, навичок творчого мислення, продукування нових ідей і знань, прийняття науково обґрунтованих рішень, також до конструктивної діяльності. Досягнути цієї мети можна через фундаменталізацію освіти, тобто зосередження уваги на вивченні фундаментальних законів суспільства і природи, введенні нових навчальних дисциплін, орієнтованих на формування цілісної картини світу.

Освіта має бути інноваційною. Необхідно готувати людину, здатну ефективно працювати за умов змінюваності та невизначеності багатьох чинників, що впливають на результат, і спроможну при цьому приймати правильне рішення і домагатися його виконання.

Ще одним напрямом забезпечення більшої досконалості якості вищої освіти є її гуманізація. Мається на увазі те, що вища освіта – не спосіб підготовки кваліфікованого спеціаліста, а здатність людини до розвитку і самовдосконалення. Крім того, гуманістичний підхід освіти передбачає пріоритет екологічних та етичних принципів.

Сучасна вища освіта розглядається як неперервний процес. На цьому наголошено у численних резолюціях і документах низки міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО, конференцій у Гаазі, Токіо, Бейруті, Палермо. Так, у декларації вищої освіти, прийнятій на Всесвітній конференції з вищої освіти у жовтні 1998 р. у Парижі, зазначено, що основне завдання вищої освіти – це можливість отримання вищої освіти протягом усього життя.

Однією з ознак вищої освіти має стати її адаптивність, тобто здатність швидко і адекватно реагувати на нові потреби суспільства, економіки, особистості. З цією метою ВНЗ налагоджують тісні партнерські стосунки з органами влади, громадськими організаціями, роботодавцями, організовують навчання відповідно до конкретних соціальних, економічних і культурних потреб. З цим пов'язана ще одна ознака, властива вищій освіті, – її

випереджальний характер. Іншим словами, вища освіта повинна не тільки реагувати на поточні потреби, а й випереджати очікування суспільства у підготовці спеціалістів.

Вища освіта має також стати більш доступною для всіх, хто бажає навчатися. Її доступності протягом усього життя людини, незалежно від місця її проживання, мають сприяти сучасні інформаційні та комунікаційні технології. На сьогодні вже набули широкого поширення дистанційні форми навчання.

Науково-технічний прогрес вимагає постійного оновлення знань, а це, у свою чергу, потребує від закладів вищої освіти, з одного боку, своєчасного перегляду навчальних програм і методик, удосконалення навчального процесу, а з іншого – підвищення компетентності професорсько-викладацького складу і персоналу ВНЗ.

Розвиток вищої освіти безпосередньо впливає на зміни у пов'язаних із науково-технічним прогресом ланках середньої, додипломної та післядипломної освіти, а також системи перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів. Тільки на основі тісної взаємодії й узгодженості наукових і методичних підходів усіх ланок освіти можна сподіватися на позитивний кінцевий результат – розвиток творчої особистості. Але без започаткування нової концепції взаємодії між викладачем і студентом, яка ґрунтується їм рівноправному партнерстві на шляху до засвоєння вже відомих знань і генерації нових, неможливо сподіватися на подальший прогрес у галузі вищої освіти. Для реалізації цього підходу найбільш прийнятними є сучасні інформаційні технології, потенціал яких найбільш повно розкривається через дистанційну форму навчання. Остання, у свою чергу, потребує пере ходу до нової форми взаємодії викладача і студентів від індивідуального навчання до групового навчання у так званій команді.

Зрозуміло, що впровадження нових методів навчання ставить перед викладацьким складом нові додаткові вимоги, які відмінні від тих, що застосовувалися ще декілька років тому. Це стосується і розроблення лекційних матеріалів, матеріалів практичних занять, методологій навчання, які

ґрунтуються на інформаційних та комунікаційних технологіях. Місія викладача як передавача і контролера знань трансформується у функції консультанта, який спрямовує процес навчання, коригує його і сприяє активізації творчих здібностей студентів.

Глобалізація світової економіки торкнулась і галузі освіти. Сучасна освіта має готувати фахівців, компетентність яких визнавалася б у світовому освітньому просторі. Підґрунтям цього визнання повинна стати система міжнародних стандартів вищої освіти, аналогічно до того, як це відбувається у різних галузях промисловості.

І ще одна ознака, властива вищій освіті світового рівня, – це не тільки навчати, а й виховувати свідомого члена суспільства і громадянина.

Управління якістю є ключовою функцією управління будь-якої організації та основним засобом досягнення і підтримання його конкурентоспроможності. Найпотужнішим науковим і методологічним напрямом у ХХ ст. стало загальне управління якістю – *Total Quality Management* (далі–*TQM*). Цей підхід передбачає участь усього персоналу організації у створенні високоякісної продукції або послуги на всіх етапах її життєвого циклу від стадії маркетингу, проектування, виробництва, експлуатації, обслуговування до утилізації [1].

Один із видатних теоретиків концепції TQM Едвард Альберт Фейгенбаум зазначив, що *якість освіти — це ключовий чинник у заочному змаганні між країнами*, оскільки якість продукції та послуг визначається тим, як менеджери, викладачі, інженери та економісти думають, діють і приймають рішення щодо якості.

Сучасна концепція TQM ґрунтується на таких принципах, як залучення вищого керівництва та всього персоналу, орієнтація на споживача, процесний і системний підходи, постійне вдосконалення якості, прийняття рішень на основі фактів, налагодження партнерських відносин з постачальниками [1].

Цікавим є порівняння сьогоденних підходів у діяльності традицій по працюючих ВНЗ і промислових підприємств 20-30 років тому. Якщо раніше

компанія здійснювала жорсткий вхідний, операційний, вихідний контроль, тобто переміряла все, що піддавалося перевірці, то тепер вона все робить інакше. Завдяки впровадженню системи якості компанія впевнена у постачальниках і контролює не продукцію, а свої ключові процеси, вихідний контроль також відсутній. На сьогодні для того, щоб закінчити ВНЗ, студент має здати 150 екзаменів і заліків. Аналогічно до промислової компанії ВНЗ, який впровадив систему якості, може суттєво зменшити обсяги тотального контролю, зосередивши увагу на контролі за ключовими процесами ВНЗ. Робити це ВНЗ має у спосіб, який практикує сучасний бізнес, а саме і потреба і частота випробувань визначаються варіаціями процесу. Поки продукція перебуває у межах нормальних варіацій, вона переходить до наступної стадії або нового процесу. Ще одним важливим моментом є спільна робота ВНЗ і школи. Для того щоб до ВНЗ приходив підготовлений абітурієнт, необхідно забезпечити у постачальників (шкіл) якісні процеси навчання. Крім того, на протилежному кінці єдиного ланцюжка навчання треба забезпечити тісну співпрацю з працедавцями, разом з якими необхідно визначити, чому саме вчити студента, зокрема й у сфері якості.

Зазвичай, ВНЗ, що створювали у себе власні системи якості, зосереджували увагу на навчальному процесі, створенні та документуванні методик і процедур згідно зі встановленими стандартом вимогами, а також здебільшого на формалізованому підтвердженні їх виконання. Тобто загальний не долі к версії 1994 р. щодо необхідності створення і підтримання актуалізованого великого за обсягом масиву нормативних документів системи якості не обминув і ВНЗ. У деяких випадках це стало причиною розчарування й опору персоналу ВНЗ, а відтак – і відмови від продовження роботи у сфері якості. Типова структура системи якості, її спрямованість і зміст документації залежать від відповіді на ключове питання: чи розглядати студентів як продукцію ВНЗ за аналогією з виробництвом промислової продукції?

Виробнича аналогія передбачає, що студенти – це “продукт”, який випускає ВНЗ, абітурієнти – “сировина”, послідовність вивчення дисциплін студентами – “стадії оброблення продукції”, випускники – “готова продукція”,

працедавці – “споживачі”, кількість випускників, що отримали роботу, – “обсяг реалізації”, а тих, що не знайшли її, – “запаси нереалізованої продукції”, початкова заробітна плата випускників – “ціна продукції”. Таке розуміння ролі студента формулювало сутність системи якості, що здебільшого зорієнтована на організацію контролю за рівнем навченості студента й передусім спрямована на недопущення до “споживача” “неякісної продукції” – випускника. Подібні системи переважно розробляли саме технічні ВНЗ [2].

Проте наприкінці 90-х років ХХ ст. такий підхід уже не відповідав сучасним тенденціям розвитку вищої освіти, а також ідеології нової версії стандартів ISO серії 9000 версії 2000 р. орієнтованим відповідно на гуманізацію освіти, розвиток особистості, встановлення партнерських стосунків між викладачем і студентом, широке застосування інформаційних і комунікаційних технологій, процесний підхід і пов’язане з ним задоволення потреб як зовнішніх, так і внутрішніх споживачів, постійне поліпшення і зосередження уваги на запобіганні різноманітних невідповідностей у діяльності ВНЗ, а не на виправленні помилок. Стосовно студента, то у процесі навчання він постає, по-перше, як внутрішній споживач навчального матеріалу; по-друге – послуг, що надаються різними службами ВНЗ, такими, як їдальня, медпункт, бібліотека, комп’ютерні класи, гуртожиток; по-третє, як співробітник ВНЗ, який спільно з викладачами бере участь у науковій роботі й продукуванні нових знань; по-четверте, як продукція ВНЗ: на вході “сировина” – абітурієнт, на виході “готова продукція” – випускник.

Надання якісної, доступної, неперервної, інноваційної, випереджальної вищої освіти, яка розвиватиме таланти й здібності людини, формуватиме гуманістичне світосприйняття, високу мотивацію до побудови демократичного суспільства і сприятиме творчій самореалізації особистості, ми пропонуємо в співпраці *навчального закладу і замовника*.

Основою нашого дослідження є пропозиція готувати спеціалістів інноваційно, по новому, щоб після закінчення ВНЗ не звучала фраза Випускнику “Забудь, що вчили в інституті, вчися спочатку... ”.

Якщо і починати підготовку фахівців спільно із замовником, то схема Органи та установи – ВНЗ ідеальна, так як Державна пенітенціарна служба України є одночасно і “споживач”, і “виробник”.

Але скільки було новаторських педагогічних ідей поховано в минулому, у нас не дуже бажають змін, киваючи на завантаженість, фінансування і таке інше.

Що цікаво, це не зовсім нові ідеї, ще в 60 роки підготовкою протягом всього навчання разом з ВНЗ займалися в КБ конструктором космічних кораблів С. П. Корольовим [3], а в наші часи особливо активну участь у підготовці фахівців беруть замовники європейських та американських компаній, а вони не звикли викидати гроші на вітер.

Приведемо приклад нових підходів до навчання в Німеччині. В якості успішної моделі такої освіти хочеться навести створення в Німеччині так званого подвійного освіти. Німецька модель управління якістю освіти включає дві основні оціночні системи: 1) поточний моніторинг якості освіти та 2) оцінка «періоду напіврозпаду знань» [4].

Насправді, ця концепція заснована на 35-річній історії успіху і тісної інтеграції теорії і практики, що перейшла у вищу форму здобуття освіти. Ця форма практичного комплексного підходу є чудовою детермінантою працевлаштування: 80-90% студентів отримують постійне місце роботи після закінчення навчання. Одним з яскравих представників такої форми освіти є університет Мангейма [5].

Університет Мангейма є першим університетом кооперативної освіти (3 місяці навчання в університеті, 3 – на підприємствах і компаніях) і очолює рейтинг престижних університетів Німеччини, його випускники є провідними бізнесменами та представниками адміністрації в регіоні Баден-Вюртемберг. На успішну концепцію кооперативного освіти в Мангеймі націлене більше 2000 підприємств і компаній, що беруть участь в процесі утворення з практичної сторони, які направили своїх співробітників на навчання. Підсумовуючи описану вище систему освіти, її можна охарактеризувати наступним девізом: «з практики для практики» [6, с. 42–46].

Ми пропонуємо (рисунок) наступну модель підготовки фахівця Державної пенітенціарної служби України. Розглянемо, що ж змінюється в підготовці.

Спільно з керівниками ДПтС України і побажаннями курсантів в майбутньому служити у відповідній установі, складається індивідуальна програма підготовки, де активну участь з першого дня приймають керівники установ, як у замовника, так і на деяких практичних заняттях в ВНЗ, установа нарівні з Академією бере активну участь у підготовці свого майбутнього офіцера.

Це не новизна, в Узбекистані навіть доктори наук, професори 2–4 години на тиждень читають лекції в коледжах, начальники цехів, майстри з підприємств проводять практичні заняття з своїми майбутніми співробітниками [7].

На фоні соціально-економічної кризи в Україні загострюється криміногенна ситуація і, як наслідок, зростає роль пенітенціарних установ щодо повернення суспільству повноцінної та працездатної людини.

Трансформація освітньої парадигми в місцях позбавлення волі вимагає розширення і поглиблення наукових досліджень, тому співпраця установ Державної пенітенціарної служби України та ВНЗ вкрай необхідна.

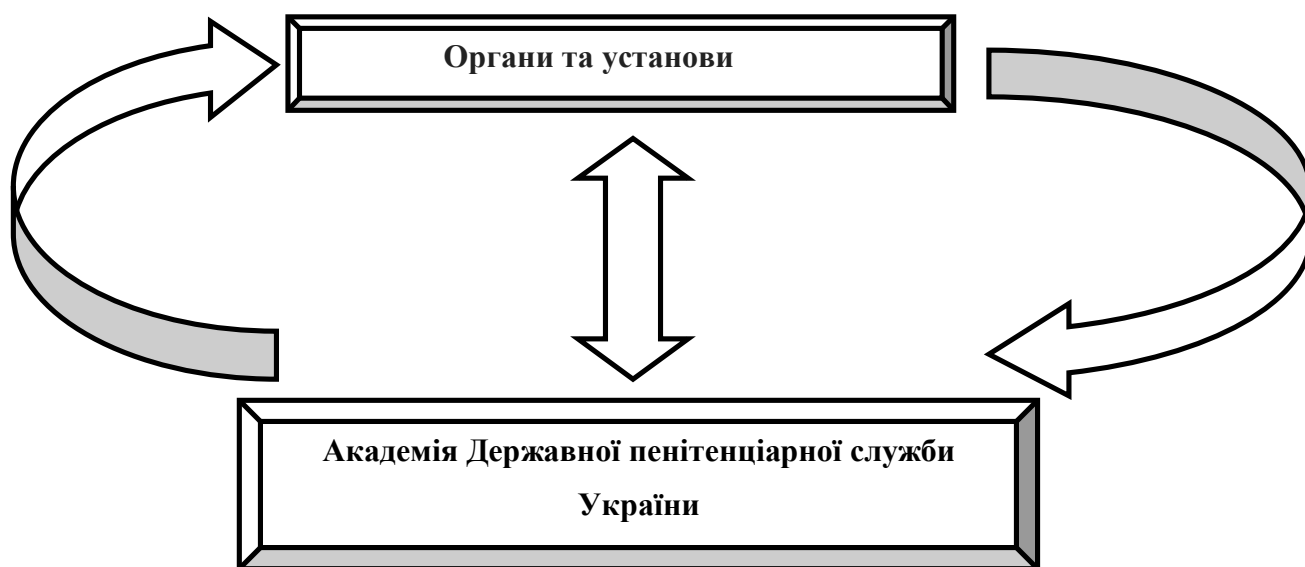

Рисунок – Модель підготовки фахівця Державної пенітенціарної служби України

Головне в такій моделі підготовки бажання, можливості начальника і професорсько-викладацького складу ВНЗ, керівництва установ ДПтС України. Ентузіасти можуть зробити багато, але не все, від керівництва Державної пенітенціарної служби України залежить створення механізму організації даного процесу, можливо невеликої допомоги в організації наукового експерименту і в подальшому розповсюдження на інші ВНЗ та регіони, спеціальності.

Список використаної літератури

1. Джордж Ваймерскірх А. TQM Всеобщее управление качеством. – СПб., – 252 с.
2. Безносюк О. О. Аналіз світового досвіду впровадження принципів TQM та стандартів ISO у сфері освіти / О. О. Безносюк // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Випуск № 47. – К. : ВІКНУ, 2014. – С.187–197.
3. Осташев А. И. Сергей Павлович Королёв – гений XX века. Прижизненные личные воспоминания об академике С. П. Королёве – М., 2010 г.
4. Die Halbwertzeit des Wissens. [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://wb-cc.de/im-verlag/demo/demolc/th01/in0104c.htm>.
5. DHBW Mannheim. Режим доступа: <http://www.dhbw-mannheim.de/>.
6. Гетьман О. А., Шефер М. В. Пути повышения эффективности управления качеством образования (немецкая модель) / О. А. Гетьман, М. В. Шефер // Управление качеством образования: теория и практика: Сборник материалов IV Международной научно-практической конференции, 20 мая 2013 г., г. Стерлитамак / Под общ. ред. И. А. Сырова; отв. ред. Л. М. Буранбаева; отв. секр. М. Ф. Шамсутдинова. – Стерлитамак: СФ БашГУ, 2013. – С. 42-46.
7. Ибрагимов Г. И. Проблемы качества подготовки специалистов в системе среднего профессионального образования / Ибрагимов Г. И. // Профессиональное образование и формирование личности специалиста. – М., 2002. – С. 39–49.

Безносюк А. Инновации в подготовке слушателей высших учебных заведений Государственной пенитенциарной службы Украины

Глобализация мировой экономики коснулась и области образования. Современное образование должно готовить специалистов, компетентность которых признавалась бы в мировом образовательном пространстве. Основой этого признания должна стать система международных стандартов высшего образования, аналогично тому, как это происходит в различных

отраслях промышленности. Предлагается модель подготовки специалиста пенитенциарной службы, где органы и учреждения Государственной пенитенциарной службы Украины наравне с вуза активно участвуют в подготовке будущих офицеров. Курсанты активно участвуют в жизни учреждений ГПтС Украины и закончив вуза, становятся профессионалами, офицерами, которые знают коллектив и становятся мастерами своего дела.

Ключевые слова: высшее образование, военный вуз, пенитенциарная служба Украины, курсант, офицер, общее управление качеством - TQM.

Beznosyuk O. Innovations IN the training of heads of higher educational institutions of the state penitentiary service of Ukraine

The globalization of the world economy has also affected the field of education. Modern education must prepare professionals that recognize the competence of the world educational space. The basis of this recognition should be a system of international standards of higher education in the same way as it happens in many different industries. A model for the training of a specialist in the penitentiary service is proposed, where the bodies and institutions of the State Penitentiary Service of Ukraine, on an equal basis with the university, are actively involved in the training of future officers. Cadets actively participate in the life of the GPTP institutions in Ukraine and graduate from the university, become professionals, officers who know the team and become masters of their craft.

Keywords: *higher education, a military school, Penitentiary Service of Ukraine, cadet, officer, Total Quality Management - TQM.*